

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سبک فرق و مکث

یک سبک برای ارائه و نگارش ترجمه قرآن کریم و ادعیه شریفه

اردوان مجیدی

تیرماه 1381

شناسنامه سند

مشخصات سند			
پیشنهاد پروژه تدوین سبک فرق و مکث (یک سبک برای ارائه و نگارش ترجمه قرآن کریم) و تنظیم متن قرآن و تهیه نرم افزار قرآنی مبتنی بر آن			عنوان سند
[IRIT-FARGH_VA_MAX . d . 1-0020 -90/4/15]			شناسه سند
90/4/22	تاریخ آخرین تغییر	81/4/10	تاریخ تهیه
14			تعداد صفحات

امضا	تاریخ	مرجع	
	81/4/10	اردوان مجیدی	تهیه

فهرست

- 3 فهرست
- 4 مقدمه: ضرورتها و اهداف
- 5 1- سطوح قرائت و تعمق در قرآن
- 5 2- سبک های ارائه ترجمه قرآن
- 6 3- سبک ارائه فرق و مکث: روش عمومی
- 8 4- سبک ارائه فرق و مکث: خصوصیات در ارائه شفاهی به صورت فیلم یا با استفاده از نرم افزار رایانه ای ..
- 10 5- سبک ارائه فرق و مکث: مزایا

مقدمه: ضرورتها و اهداف

یکی از دغدغه های اساسی ما در امر آموزش در بطن تعالیم آسمانی اسلام، تعلیم کلام وحی الهی به فراگیران است. این مایه تأسف نظام جمهوری اسلامی ایران است، که دانش آموزی که از سال اول ابتدائی تا سال آخر متوسطه و پیش دانشگاهی، انبوهی از کتابهای درسی را مطالعه می کند (که مجموعاً یک قفسه کتابخانه بزرگ و قابل توجه را تشکیل می دهد)، از اول تا آخر دوره خود حتی تنها یکبار هم کل متن قرآن کریم را مطالعه نکرده و با معانی آن آشنا نمی شود. آیا اهمیت قرآن کریم از مطالب ذکر شده در کتب درسی موجود کمتر است؟ و یا معانی آن آنقدر دشوار است که کودکان و نوجوانان توان درک آن را ندارند؟ جواب هر دو سؤال منفی است.

گذشته از عمق و ژرفای قرآن، که بزرگترین دانشمندان و علمای اسلامی، تنها قدرت غواصی در سطح محدودی از آن را دارند، و کار غواصی بیش از آن در آن را باید تنها از سید بشر، نبی اکرم حضرت محمد صلی الله علیه و آله، و نیز ائمه اطهار علیهم السلام انتظار داشت؛ اما این به معنای منع از شنا در سطح این اقیانوس بی پایان و بی کران و ژرف نیست. قرآن اقیانوسی سهل و ممتنع است که با تعلیم فنون اولیه شنا می توان در سطح آن شنا کرد، هر چند که غواصی در آن نیازمند آموزشها و تلاش و توانائی بیشتر است. و نه تنها می توان، بلکه به تعالیم همان قرآن مستحکم، باید در آن شنا نمود، و باید فرزندان خود را برای شنا در آن تعلیم داده و آنها را به اینکار ترغیب نموده و بستر مناسب برای چنین کاری را برای آنان فراهم نمائیم. و همان نور الهی ما را از نخواندن، تدبیر نکردن، تفکر نکردن، و تعقل نکردن بر آن سرزنش می کند. آیاتی چون "ولقد یسرنا القرآن للذکر فهل من مدکر"¹ و "هذا بیان للناس"²، بر این سهل بودن و در دسترس بودن فهم مقدماتی آن برای مردم، اشاره می کند.

بنابراین، ضروری است کودکان و نوجوانان جامعه اسلامی ما با قرآن، حداقل در سطح معنای ظاهری آن آشنا شوند. با توجه به اینکه یکی از دشواری های تعلیم معانی قرآن به کودکان و نوجوانان دشواری امکان تبیین معانی آن به زبان ساده است، پیش نیاز اولیه تحقق چنین هدفی، لزوم بهره گیری از یک سبک مناسب برای انتقال مفاهیم قرآن به شکلی سریع و سهل الفهم است؛ به گونه ای بتواند با طیف های مختلف کودکان و نوجوانان در سطوح مختلف تحصیلی و فرهنگی ارتباط برقرار نماید. طرح حاضر نیز با توجه به چنین هدفی تهیه شده است. در بخش های بعدی طرح، ابتدا به معرفی سطوح قرائت و تعمق در قرآن کریم با بهره گیری از سبک های موجود در ارائه و ترجمه و توضیح قرآن کریم می پردازیم. سپس به معرفی سبک فرق و مکث (سبک پیشنهادی طرح حاضر) و روش، خصوصیات و مزایای آن می پردازیم.

¹ - سوره قمر، در چند آیه به تکرار، از آیه 17 تا آخر سوره.

² - آل عمران، 173.

1- سطوح قرائت و تعمق در قرآن

قرائت و تعمق در قرآن کریم در سطوح و عمق های مختلفی صورت می گیرد. در زیر به طور خلاصه به معرفی زاویه از این سطوح می پردازیم:

■ قرائت صرف: قرائت رایج و شایع در جامعه که بدون توجه به معنا و مفاهیم قرآن کریم صورت می گیرد؛

■ قرائت با ترجمه: این نوع قرائت در دو سطح صورت می گیرد:

○ ترجمه رسمی

○ ترجمه محاوره ای و عبارات توضیح

■ قرائت با توضیح: در این نوع قرائت در مورد مفاهیم و مضامین و شأن نزول آیات بحث می شود؛

■ قرائت و تفسیر: در این نوع قرائت، تفسیر در سطوح و عمق های مختلفی می تواند ارائه شود.

در مورد عرب زبان ها فقط دو سطح قرائت صرف و قرائت و تفسیر مطرح است؛ ولی در مورد فارسی زبان ها سطح ترجمه هم مطرح است. این سطوح باید با یک سیر تدریجی در تعلیم عمومی ارائه شود. بدین معنا که تأکید بر قرائت صرف، موجب آشنایی کودکان و نوجوانان با آوا و کلام ظاهری قرآن بدون توجه به معانی و مفاهیم آن می شود. پرداختن به تفسیر قرآن کریم هم علاوه بر اینکه کاری سنگین و بسیار تخصصی است، نیازمند زمان زیادی است. بنابراین، ضروری است کودکان و نوجوانان ابتدا با معنای قرآن در سطح ابتدایی و اولیه آشنا شوند، تا در سطوح بعد بتوان به تفسیر پرداخت.

از سوی دیگر، ترجمه های رسمی ای که از قرآن کریم وجود دارد کودکان و نوجوانان را چندان با روح قرآن آشنا نمی کند. در واقع در سطوح ذکر شده از قرائت و تعمق در قرآن کریم ما با یک خط ضعف مواجهیم. این خط ضعف، بعد از ترجمه رسمی و مربوط به سطح ترجمه محاوره ای و عبارات توضیح است. نقطه توجه و جایگاه این بحث نیز در سطح ترجمه محاوره ای و عبارات توضیح قرار دارد. ما به روشی نیاز داریم که بتواند ترجمه محاوره ای، روان و سریعی را از قرآن کریم ارائه دهد. در ادامه، انواع سبک های ارائه ترجمه قرآن کریم را معرفی و سپس به تبیین و توضیح سبک پیشنهادی طرح حاضر (فرق و مکث) می پردازیم.

2- سبک های ارائه ترجمه قرآن

برای ارائه ترجمه قرآن کریم از سبک های مختلفی به شرح زیر استفاده می شود:

- قرائت آیه یا آیات و قرائت ترجمه: در این سبک، ابتدا یک یا چند آیه از قرآن کریم قرائت می‌شود و سپس ترجمه آنها ارائه می‌شود؛
 - قرائت آیه یا آیات و قرائت ترجمه با توضیح: در این سبک، پس از قرائت یک یا چند آیه از قرآن کریم ترجمه آنها خوانده می‌شود و سپس به توضیح آیات و ترجمه‌ها پرداخته می‌شود؛
 - قرائت آیه و توضیح شفاهی ترجمه: در این سبک، مستقلاً به توضیح دادن ترجمه پرداخته می‌شود.
 - قرائت آیه و زیرنویس ترجمه: در این سبک که معمولاً در تلویزیون استفاده می‌شود متن عربی و ترجمه فارسی آیه یا فقط ترجمه فارسی آیه ای که قرائت می‌شود به صورت زیر نویس در صفحه تلویزیون ظاهر می‌شود.
 - قرائت آیه و ترجمه لفظی کلمه به کلمه
- علاوه بر سبک‌هایی که در بالا به آنها اشاره شد؛ به نظر می‌رسد از سبک دیگری نیز می‌توان برای قرائت و ترجمه قرآن کریم استفاده نمود:
- قرائت و ترجمه مبتنی بر تکه‌های مستقل (فرق و مکث): این سبکی است که در بندهای بعدی به آن می‌پردازیم.

3- سبک ارائه فرق و مکث: روش عمومی

در این سبک، آیه به تکه‌های مستقلی تفکیک شده، و ترجمه هر تکه نیز در زیر آن نوشته، یا در هنگام بیان آن گفته می‌شود. در این سبک، چه در هنگام تدوین، و چه در هنگام قرائت و توضیح، هر قسمت از آیه که به صورت مستقل قابل ترجمه باشد، مستقلاً ترجمه می‌شود.

نام "فرق و مکث" از آیه 106 سوره مبارکه اسراء گرفته شده است: "و قرآنا فرقنه لتقرأه علی الناس علی مکث و نزلناه تنزیلاً". هر چند که آیه مبارکه مستقیماً به نزول تدریجی کل قرآن و نه سبک ارائه یک آیه اشاره می‌کند؛ اما همان مفهوم تدریجی و تکه تکه بیان کردن و تأمل در آن را در سطح یک آیه و ترجمه آن در این سبک بکار برده ایم.

قرائت، ترجمه و توضیح قرآن کریم با استفاده از سبک فرق و مکث می‌تواند به شکل‌های ارائه شفاهی (فیلم، برنامه تلویزیونی، ارائه در جلسات)، مکتوب یا چاپی و نیز با استفاده از نرم افزارهای آموزشی یا کاربردی نظیر نرم افزار PowerPoint صورت گیرد.

روش عمومی این سبک برای قرائت، ترجمه و توضیح قرآن کریم برای هر سه شکل اشاره شده، شامل موارد زیر است:

- تفکیک آیه به تکه‌های مستقل قابل ترجمه: در این سبک آیه به تکه‌های مستقل قابل ترجمه تبدیل می‌شود. این استقلال از نظر قابلیت ترجمه است؛ و البته باید توجه داشت که معنای آیه مخدوش نشود؛
- تفکیک تکه‌ها در هنگام نوشتن: در هنگام نوشتن آیه ای که به تکه‌های مستقل تبدیل شده، تکه‌های آیه نیز با قرار دادن فاصله بین آنها به صورت مستقل از سایر تکه‌ها نوشته می‌شوند؛
- فاصله مناسب بین تکه‌ها: بین تکه‌ها باید فاصله مناسبی وجود داشته باشد تا بیننده بتواند با سرعت به این تفکیک دست پیدا کند؛
- چیدن مناسب تکه‌ها در صفحه: این کار با این هدف انجام می‌شود که رابطه معنایی مناسب آیه حفظ شود؛
- ذکر متن آیه و ترجمه آن در هر تکه به صورت جداگانه: ترجمه تکه‌های مستقل هر آیه در زیر تکه مربوط به آن نوشته می‌شود؛
- ربط به تکه‌های بعدی با عبارات توضیح کوتاه (مثلاً با سؤال و پاسخ به آن): شخص ارائه‌کننده باید هر تکه ای را که ارائه می‌کند در صورت نیاز، با یک عبارت کوتاه نظیر طرح یک سؤال و پاسخ به آن به تکه بعدی وصل کند؛
- ترجمه کل تکه‌های یک آیه به شکل محاوره ای باید به صورت یکپارچه به نظر برسد؛ به نحوی که اگر شخصی تکه‌های آیه ای را نمی‌بیند و صرفاً به قرائت و ترجمه آیه گوش می‌دهد این تصور در ذهن او شکل بگیرد که یک ترجمه یکپارچه از کل آیه در حال ارائه می‌باشد.
- نمایش کل آیه (آیات) و ترجمه آن به صورت تکه‌های قابل تشخیص از ابتدا: در ارائه رایانه‌ای، نمایش کل تکه‌های آیه یا آیات و ترجمه هر تکه باید در صفحه به صورت یکباره و در ابتدا صورت گیرد.
- شفاف‌تر شدن تکه مورد نظر در هنگام توضیح: پس از نمایش یکباره کل تکه‌های آیه یا آیات در یک صفحه، تکه‌هایی که در حال قرائت و ترجمه و توضیح است شفاف‌تر می‌شود تا مخاطب متوجه بشود که در حال حاضر کدام تکه در حال ارائه است.
- استفاده از انیمیشن برای وضوح تکه مورد ارائه: در ارائه رایانه ای، انیمیشن فقط به عنوان یک ابزار زیباسازی استفاده نمی‌شود، بلکه از این ابزار برای وضوح بهتر، جلب توجه چشم مخاطب، و اینکه وی بفهمد چه تکه ای مورد نظر است استفاده می‌شود.

- ذکر آیات با تفاوت مضمون و موضوع در یک صفحه مستقل (چیدن آیات در صفحات): به خصوص در ارائه رایانه ای یا تلویزیونی - با توجه به اینکه محدودیتی را که در چاپ کاغذی داریم در اینها نداریم - آیاتی که تفاوت مضمون دارند در صفحات مستقل ارائه می شوند. بنابراین، اگر دو آیه، دو مضمون تقریباً متفاوتی دارند، پشت سر هم در یک صفحه قرار نمی گیرند، بلکه هر کدام در یک صفحه مستقل قرار می گیرند. در واقع، در یک صفحه فقط یک موضوع یا مضمون مستقل که ممکن است یک یا چند آیه را در بر گیرد، آورده می شود.
- ارائه یک یا چند دسته آیه در یک موضوع مشخص و قابل تفکیک در هر جلسه: برای هر جلسه ارائه، با توجه به زمان اختصاص یافته به آن بخشی از قرآن کریم که مضمون واحدی را در بر می گیرد انتخاب و ارائه می شود.
- معرفی سریع محورهای عمده بحث قبل از هر سوره یا بخش قابل تفکیک از سوره: در ابتدای بحث، به خصوص در ابتدای سوره مباحث عمده مطرح در سوره به صورت خیلی کلی و سریع مطرح می شود. همچنین، در صورتی که بخش خاصی از یک سوره که دارای مفهوم یا مضمون خاصی است آغاز می شود، محورهای عمده آن بخش خاص هم مطرح می شود.
- معرفی موضوع آیات هر صفحه: همان طور که اشاره شد، در هر صفحه مضمون واحدی از یک آیه یا چند آیه وجود دارد. مضمون کلی آیه یا آیات موجود در یک صفحه به صورت کلی و خلاصه در یک گوشه از صفحه اشاره می شود. در هنگام ارائه نیز شخص ارائه کننده به مضمون کلی آیه یا آیات موجود در یک صفحه اشاره می کند.
- یادآوری موضوع آیات جلسه قبلی (پیوستگی جلسات) در یک جمله: به منظور برقراری پیوند بین آیات یک سوره، در ابتدای هر جلسه اشاره ای به آیات و مضامین مطرح شده در جلسه قبلی می شود. ایجاد این ارتباط و پیوند در یک جمله کوتاه صورت می گیرد (به منظور درک و تصور بهتر ابعاد بیان شده در قالب یک مثال عملی، به پیوست طرح مراجعه شود).

4- سبک ارائه فرق و مکث: خصوصیات در ارائه شفاهی به صورت فیلم یا با استفاده از نرم افزار رایانه ای

- اصل متن قرآن است نه تصویر شخص (تصویر در گوشه): برخلاف رویکرد معمول که وقتی ارائه کننده در حال قرائت، ترجمه و توضیح قرآن است تصویر او کل صفحه نمایش را در بر می گیرد و آیات و ترجمه آنها در پایین صفحه نمایش داده می شود، در ارائه به

سبک فرق و مکث تصویر شخص ارائه کننده باید در گوشه ای از صفحه باشد و کل متن آیات و ترجمه آن در صفحه قرار بگیرد.

■ گفتار انسانی و نمایش چهره: در ارائه به سبک فرق و مکث، صرف نمایش متن آیه و ترجمه آن کفایت نمی کند و چهره شخص قرائت کننده نیز با توجه به تاثیر انتقال چهره به چهره باید در صفحه نمایش داده شود.

■ بیان روان و ساده و نه رسمی: در این سبک، برخلاف روال معمول در بیان رسمی ترجمه آیه، از بیان روان و ساده برای ترجمه آیات استفاده می شود.

■ ترجمه مبتنی بر تعلیم، نه صرف ترجمه - محوریت متن اصلی در بیان ترجمه: در سبک فرق و مکث، ترجمه صرف آیه مطرح نیست؛ بلکه، ترجمه آیه به صورت تکه های مستقل با استفاده از مفهومی که در آیه وجود دارد باید طوری ارائه شود، که مخاطب در مراجعه دوباره به آیات بتواند از روی آیات به ترجمه آنها دست پیدا کند.

■ استفاده از مشابهت های زبان برای تقریب فکر مخاطب به متن اصلی: در این سبک، از مشابهت های زبان های عربی و فارسی برای تقریب فکر مخاطب به متن اصلی استفاده می شود. بسیاری از کلماتی که در قرآن کریم استفاده شده در زبان محاوره ای فارسی نیز معمول است. بنابراین وقتی این امر در ترجمه تکه های آیات مورد توجه قرار گیرد، مخاطب به سادگی می تواند با شیوه ترجمه و معانی کلمات و عبارات بکار رفته در قرآن کریم آشنا بشود. در این صورت، وقتی شخص یک دوره قرآن کریم یا حتی بخشی از آن را با این سبک مطالعه کند به راحتی می تواند معنای بخش عمده و قابل توجهی از آیات قرآن را متوجه شود. این موضوع جنبه تعلیمی بودن این سبک را پررنگ تر می کند.

■ ترجمه محاوره ای در کنار ترجمه نوشته شده رسمی: در ترجمه به سبک فرق و مکث، در کنار ترجمه رسمی ترجمه محاوره ای هم نوشته می شود. این کار به این دلیل صورت می گیرد که مخاطب بتواند تشخیص بدهد که کدام بخش از ترجمه، ترجمه اصل آیه است و کدام بخش، ترجمه محاوره ای آن است.

■ ترکیب بیان متن و ترجمه (در تکه های کوچکتر از آیه): در هنگام ارائه تکه های مستقل یک آیه نیز - مانند نوشتن تکه ها که ترجمه هر تکه در زیر آن نوشته می شود - تکه عربی و معنای فارسی آن به دنبال هم ارائه می شوند.

- حواشی و جملات توضیحی فقط در موارد ضروری: در صورتی که برای روشن تر شدن مفهوم آیه نیاز به توضیح وجود داشته باشد، این توضیح باید حداکثر در حد یک یک جمله بیان شود.
- استفاده از زمان و تکنیک برای انتقال (حداکثر مفهوم در حداقل زمان): با استفاده از سبک فرق و مکث می توان مفهوم مورد نظر آیه کریمه را در کوتاه ترین زمان ممکن منتقل کرد. این سبک حداکثر انتقال مفهوم را در حداقل زمان امکان پذیر می سازد.
- سازماندهی نمایش و ارائه مبتنی بر معنا و مفاهیم آیات: سازماندهی ارائه و نمایش تکه های آیات باید مبتنی بر معنا و مفاهیم یک آیه صورت گیرد. در واقع، چیدن تکه های یک آیه در روی صفحه به صورتی انجام می گیرد که تکه هایی که در یک سطر چیده می شود با هم ارتباط دارند (به منظور درک و تصور بهتر ابعاد بیان شده در قالب یک مثال عملی، به پیوست طرح مراجعه شود).

5- سبک ارائه فرق و مکث: مزایا

قرائت، ترجمه و توضیح قرآن کریم به سبک فرق و مکث دارای مزایای متعددی از جمله موارد زیر است:

- سرعت انتقال: با استفاده از این سبک مطالب به سرعت به مخاطب انتقال داده می شود چرا که در این سبک از ارائه قرآن کریم، به صورت همزمان از قدرت بینایی، شنوایی و تجسم ذهنی مخاطب، همچنین از رابطه بین معنای فارسی با کلام عربی برای انتقال سریع و آسان آیات و معانی قرآن استفاده می شود.
- یادگیری ترجمه عبارات و جمله بندی: با استفاده از این سبک می توان ترجمه آیات و جمله بندی را بهتر به افراد یاد بدهیم.
- یادگیری مفهوم مورد انتقال: از مزایای دیگر این سبک سهولت انتقال مفاهیم و مضامین موجود در آیات قرآن است.
- یادگیری سبک عمومی بیان مطالب در قرآن کریم: می دانیم که قرآن کریم یک سبک عمومی و خاصی در ارائه و انتقال مفاهیم دارد. این سبک با استفاده از شیوه فرق و مکث بهتر شناخته می شود و این موضوعی است که بسیار اهمیت دارد.
- حفظ ساختار جملات متن اصلی در هنگام انتقال ترجمه به مخاطب: با توجه به اینکه ترجمه آیات به شکل کلمه به کلمه و بر اساس تکه های مستقل از نظر معنایی صورت می گیرد؛ ساختار جملات متن اصلی آیات در هنگام ترجمه به خوبی حفظ می شود.

- حفظ رابطه کلمات ترجمه با کلمات متن اصلی: این رابطه با توجه به دو اصل در هنگام ترجمه حفظ می شود. اصل اول، ترجمه کلمه به کلمه و اصل دوم استفاده از کلمات فارسی نزدیک به معنای کلمات عربی.
- تذکر: به شیوه مشابه، از این سبک ارائه می توان برای ارائه و تدوین ادعیه نیز استفاده کرد.
- اطلاعات دیگری در این زمینه در سایت موسسه قابل دسترس است.

www.irit.ir

الحمد لله رب العالمین - والسلام - انتهای مستند